

O'zbekiston Respublikasi
Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligi

Mirzo Ulug'bek nomidagi Samarqand Davlat
Arxitektura – Qurilish Instituti

“Qurilish ” fakulteti
“Kasb ta'limi” kafedrası

DIPLOM LOYIHASINING
TUSHUNTIRISH XATI

Mavzu: Samarqand shahridagi Samarqand shahridagi “GO'SHT KOMBENATI”
qurilishi misolida beton pollarni yotqizish mavzusida dars o'tish uslubini
yaratish.

Kafedra mudiri: dots. Raximov A.Q
rahbar: dots. Asliev S.A
Bajardi: 401 KT (BvaIQ) gurux
talabasi Jo'raqulov Umar

Samarqand 2016 yil

Kirish

M U N D A R I J A:

1. K irish.....
2. Memoriy qurilish qismi
3. Konstruktiv qismi.....
4. O'quv uslubiy qisim
5. Atrof muxit muxofazasi.....
- 6.Xulosa.....
- 7.Adabiyotlar ro'yxati.....

Kirish

O'zbekiston Respublikasi demokratik huquqiy davlat va fuqorolik jamiyat qurish yo'lini tanlagan va amalda oshib kelmoqda. Respublikamizdagi amalga oshirilayotgan qayta qurishdan maqsad va uni harakatlantiruvchi kichik inson shaxsning har tomonlama rivojlanishi va farovonligi hisoblanadi. Mamlakatimiz taraqqiyotining muhim sharti kadrlar tayyorlash tizimining mukammal bo'lishi zamonaviy iqtisod, fan, madaniyat, texnika va texnologiyalar asosida rivojlanishi hisoblanadi. Mustaqillik har bir kishini yaratuvchanlikka bunyodkorlikka boshlaydi. Mustaqil O'zbekiston o'tkan qisqa davr mobaynida ya'ni 25 yilda asrlarga teng bo'lgan tarixiy yo'lni bosib o'tdi. Rivojlangan davlatlar hozirgi taraqqiyot darajalarga yetishlari uchun asrlar hatto ming yillar sarflagan. Buning tasdig'ini iqtisodiyoti rivojlanib halq farovonligi oshib borayotgan yurtimiz chexrasida yangi shinam va jamoat binolari raqobatbardosh sanoat korxonalari samarali energiya ishlab chiqaruvchi inshootlar ravon yo'llar va ko'priklar hamda boshqalar timsoli-da ko'rish mumkin. Kiyingi yillarda O'zbekistonda qishloq xo'jaligiga ham katta ahamiyat berilmoqda. "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi"da oliy ta'limning asosiy vazifalari belgilab berilgan. Oliy ta'limning eng muhim vazifalaridan biri zamonaviy o'quv dasturlari asosida o'qitish va malakani ta'minlash hisoblanadi.

Oliy maktab o'quvchlarini tayyorlashda asosiy masalalar belgilanadi.

1. O'quv jarayonini samaradorligini ta'minlovchi pedagogni shakillantirish.
2. Ijtimoiy-iqtisodiy o'zgarishlarni anglab yetishga qaratilgan yangi professional fikrlarni yuzaga keltirish.
3. Pedagogik bilimlar tizmini o'qituvchining faoliyati metodikasi asosi sifatida egallab olish.
4. O'qitish texnologiyasini o'qituvchilar professional faoliyatiga eng yaqin metodlar sifatida o'zlashtirish.

ME'MORIY QURILISH QISMI

Me'moriy qurilish qismi

Loyihalash uchun berilgan ma'lumotlar

Go'sht kombinati Samarqand shahrining sharqiy qismida qurilishga mo'ljallangan bo'lib, Kuldon mahallasi hududiga to'g'ri keladi. Buhudud IV-iqlimiy zonaga tegishli bo'lib, zilzilaviyligi 8-ballga teng. Binoning sinfi -II o'tga chidamliligi -II xizmat qilish muddati bo'yich sinfi -II ga mansub. Binoga tushadigan meyorriy qor yuki $q=50/m^2$;

Binoga ta'sir etadigan shamol yuki $w=38/m^2$

Qishki havoning ortacha harorati -15^0

Yoz havoning ortacha harorati $+28^0$

Gruntning muzlash chuqurligi 0.33m

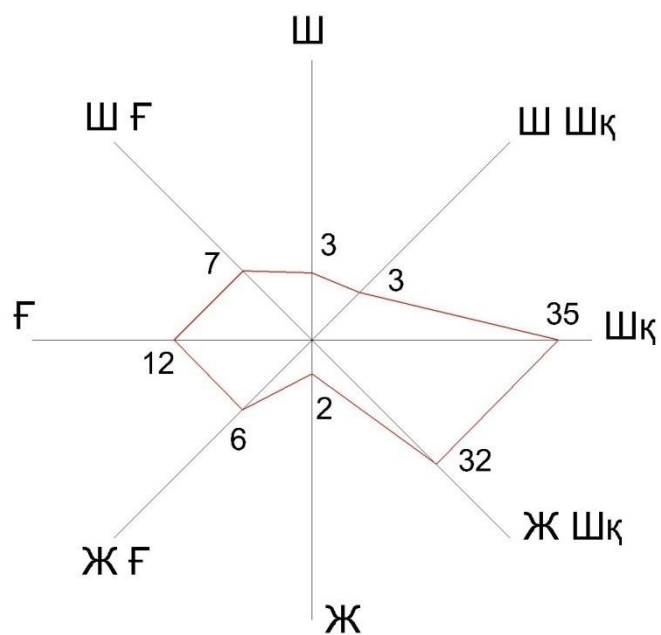
Yer osti suvining sathi 15-17 m

Bosh reja

Binoning bosh rejasini tuzishda joy reliefi, shamolning esish yo'nalishi va joy tavsilotlari yaxshilab o'rganib chiqiladi va QMQ 2.01.01-04 ga asosan binoning bosh rejasi tuziladi.

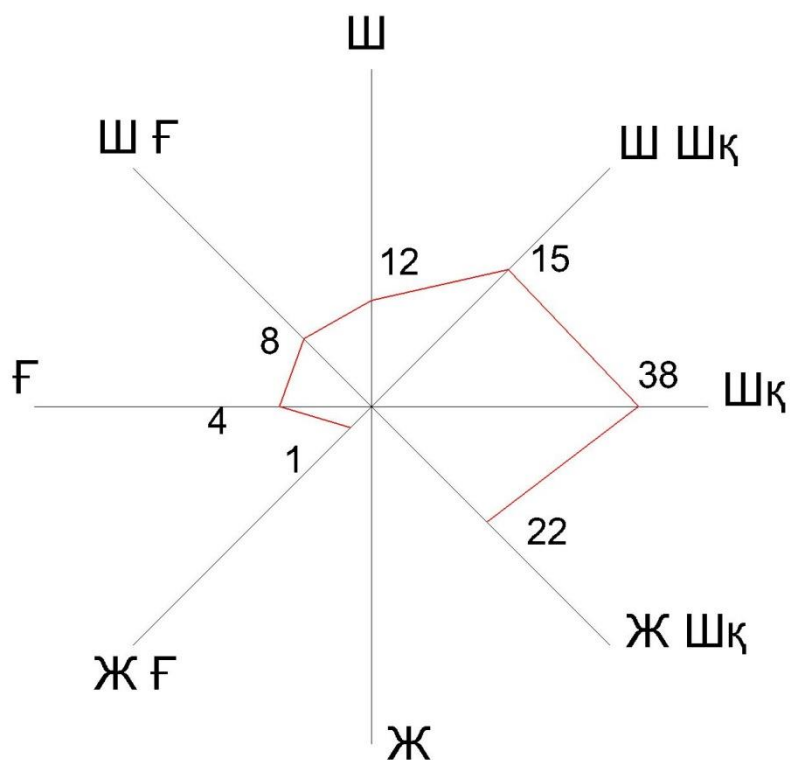
Setyabr oyi uchun shamol yo'nalishi

III	III III _K	III _K	Ж III _K	Ж	Ж F	F	III F
3	3	35	32	2	6	12	7

Июль оyi uchun shamol yo'nalishi

Ш	Ш Шк	Шк	Ж Шк	Ж	Ж Ф	Ф	Ш Ф
12/2,1	15/2,8	38/2,7	22/2,4	0/0	1/1,4	4/2	8/2

Bosh rejada quydagi bino va inshootlar mavjud.

1. Loyihalanadigan bino
2. Qozonxona
3. Omborxona
4. CHilangarlik sexi
5. Ko'kalamzor
6. Yo'l va yulaklar

Hajmiy – rejaviy yechim

Loyihalanayotgan go'sht kombenati binosi rejada to'g'ri burchakli to'rtburchak bo'lib, uning o'lchamlari 55x15m gat eng. Bino bir qavatli padvalli aralash sinchli bo'lib, padval qismi to'liq temirbetonli sinchli bo'lib, padval balandligi ikki o'lchamli 3,72 m va 3,92 m ga teng, birinchi qavat to'liq po'lat sinchli bo'lib, uning balandligi 6,2 m ga teng. Binoga 0,000 belgi qilib yer sathi belgisi qabul qilingan. Bino birinchi qavatini poli 1,0 m yuqorida joylashgan. Binoning ravog'i 15 m ustunlar qadami 5 m qabul qilingan.

Bino qurilmalari

Bino aralash karkasli bo'lib, uning qurilmalari quydagilardan iborat.

1. **Poydevorlar** – ustunlar ostidagi poydevorlar monalit temirbetondan bajarilgan bo'lib, ostki qismi o'lchamlari 1,8x1,6 m chuqurligi 3,63 m qabul qilingan.
2. **Ora yopma** – monalit temirbetondan to'sinlar va plitalardan iborat. Plitalar qalinligi 120 mm B20 ga teng.
3. **Ustunlar** – ustunlar 219x6 trubalardan iborat bo'lib, ular poydevorga qistirilib tiralgan. Ustunlar yuqori qismi bir-biri bilan sarrovlar yordamida tutashtirilgan.
4. **Fermalar** – trapitsasimon bo'lib, po'lat burchkliklardan yasalgan, ferma tayanchi balandligi 975 m o'rtasining balandligi 1750 m gat eng, fermalar ustunlarga qistirib tiralgan.

5. **Devorlar** – yengil uch qatlamli “sendvich” paneldan iborat bo’lib, bunda issiq saqlovchi qatлами sifatida penapolistiroл qabul qilingan. Panellarni eni 950 mm qalinligi 100 mm bo’lib ular vertical holatda mahkamlanadi.
6. **Progonlar** – progonlar to’rtburchakli karobkali quvur prokatlardan iborat bo’lib, ularni o’lchamlari 120x60x3 mm ga teng.
7. **Bog’lamlar** – ustunlar orasida A, B o’qning 6-7-o’qlari orasida xochsimon vertical bog’lamlar o’rnatilgan. Fermalar orasida vertical bog’lamlar bino ikki chekkasi va o’rtasida o’rnatilgan.
8. **Tom** – uch qatlamli tom sendvich paneli bilan yopiladi. Tom ikki nishabli qilib qiyalik 10% tashkel qiladi.
9. **Pol** - padval qismining poli zichlangan grunt, zichlangan qum-sheben qatлами o’stida betondan hosil qilinadi bunda beton armaturalar bilan jihozlanadi. Birinchi qavat poli esa monolit plita ustida mayda fraksiyalı beton-qorishmadan (B20) hosil qilinadi.
10. **Deraza** – ikki tabaqali po’latdan individual ravishda tayyorlanadi.
11. **Eshiklar** – “AKFA” dan tayyorlanadi.
12. **Fortochkalar** - “AKFA” dan tayyorlanadi.

Pardoz ishlari

Binoning padval devorlari va sokil qismi qum-sement qorishmasi bilan shuvoqlanadi. Sokil qismining tashqi qismi keramik plitalar bilan jihozlanadi. Hamma metall qurilmalar va detallar yog’li bo’yoq bilan ikki martadan bo’yab chiqiladi.

Muhandislik jihozlari

Elektr - shahar tarmog’i orqali amalga oshiriladi.

Suv - shahar tarmog’i orqali amalga oshiriladi.

Gaz - shahar tarmog’i orqali amalga oshiriladi.

Issiqlik – go’sht kombenati hududidagi qozonxona orqali amalga oshiriladi.

Aloqa – shahar tarmog’i va uyali aloqa orqali amalga oshiriladi.

KONSTRUK-TIV QISM

Fermalar

Fermalar to'sinlar singari qurilishda yopa qurilmalar sifatida keng qo'llaniladi fermalarning to'sinlarga nisbatan afzalligi shundaki muayyan mustaxkamlikni taminlash uchun nisbatan oz metal sarflanadi. Biroq tayorlashda to'singa nisbatan ko'proq mexnat sarflanadi. Texnologiya memorchilik talablari va yuklarning xarakteriga qarab ularning tashqi ko'rinishi turli xil bo'ladi.

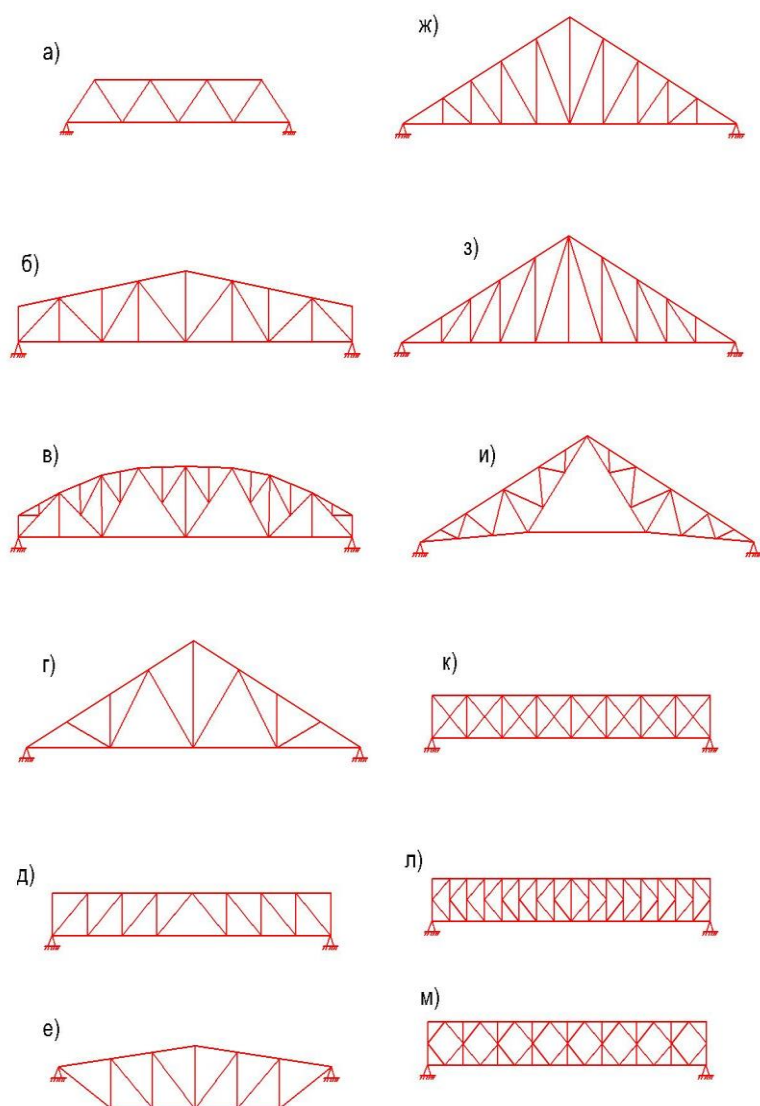
Pralyoti 18 metrdan yuqori bo'lganda to'sinlar o'rniga fermalarni qo'llash iqtisodiy jixatdan maqsadga muvofiqdir. Fermalar sanoatda turarjoy binolari qurishda, ko'priklar, transport estekadalari va galereyalari elektr lineyalari tayanchlari radio va teleminoralar machtalarning yuk ko'taruvchi qurilmalari sifatida qo'llaniladi. Fermaning yuk ko'taruvchilariga qarab uning elementlari ingichka sim arqonlardan yoki yopma plofillardan tashkil topgan bo'lishi mumkin.

Tayanch riaktsiyasining yo'nalishiga qarab fermalar to'sinsimon va arkasimon bo'lishi mumkin. Tusinsimon fermalar bir ravoqli oddiy sharnir tayanchli ko'p ravoqli tutash bo'lishi mumkin. Arkasimon fermalarga panjarali ark va ramalar kiradi. Minoralar vertikal konsolli fazoviy ferma shaklida bajariladi. Qurilishda sharnir tayanchli to'sinsimon fermalar ko'proq ishlatiladi. Tutash fermalarning sharnirli tayanchlariga nisbatan kamchiligi shundan iboratki, ularni montaj qilish murakkabroq va tayanchlarining tasodifiy cho'kishi ularning ishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

FERMALARNING SHAKLI, ASOSIY O'LG'AMLARI VA PANJARA SISTEMASI

Fermaning shaklini tanlashda inshootning nima maqsadda qurilayotganligini, tomning turini, yoritish vositalarining mavjudligi yopmadan yomg'ir suvlarini oqqizish qanday tashkil qilinishini memorchilik talablarini va boshqa bir qator omillarni etiborga olish lozim. Fermaning shakli uning

og'irligiga yasas tashish va montaj qilishning qulayligiga tasir ko'rsatadi.

Bularning barchasi fermaning TIK belgilaydi. Xozirgi davirda paralel kamarli trapetsasimon va uchburchak shakilli ko'pburchakli poligonal fermalar qo'llaniladi. Bika tugunlari sharnirlar bilan almashtirilishidan hosil qilingan geometrik o'zgarmas sterjenli sistemalarga *fermalar* deb ataladi.

Amalda, fermalarni sterjenlari o'zaro biki biriktirilgan bo'ladi (6.1-rasm, a). Masalan, metall ferma sterjenlari o'zaro payvandlangan yoki boltlar yordamida biriktirilgan, temir beton fermalar butunligicha tayyorlangan bo'ladi. Yog'och ferma sterjenlari o'zaro elimlangan yoki boltlar orqali biriktiriladi. Lekin, fermalarni hisoblashda biki tugunlar ideal sharnirlar bilan almashtiriladi (6.1-rasm, b). Ferma sterjenlari to'g'ri chiziqli, tashqi yuklar tugunlarga qo'yilgan deb qaraladi. Bu holda ferma sterjenlari faqat cho'zilish yoki siqilishga ishlaydi.

Ma'lumki, *sterjenlar sharnirlar yordamida o'zaro biriktirilgan bo'lib, unga ko'ngdalang kuchlar ta'sir bo'lmasa, bunday sterjenlarda eguvchi moment nolga teng bo'ladi.* Biroq amalda, ferma elementlarida eguvchi moment hosil bo'ladi. Bu moment miqdori bo'ylama kuchlarga nisbatan juda kichik bo'lgani uchun hisobga olinmaydi. Shuning uchun ham fermaning biki tugunlari sharnirlar yordamida almashtiriladi.

Sterjenlarning uchlarini tutashtiruvchi sharnir **tugun** deb ataladi. Ferma konturining yuqorigi qismini tashkil etuvchi sterjenlar birikmasi **yuqori belbog'**, uning pastki elementlari birikmasi esa **pastki belbog'** deyiladi. Yuqorigi va pastki belbog'larni tutashtiruvchi vertikal va og'ma elementlar fermaning **panjarasini** hosil qiladi. Panjaraning vertikal elementlari **ustun** va og'ma joylashgan elementlari **hovon**lar deyiladi. Fermaning ikki tuguni orasi **panel** deyiladi. Panel oraligi d bilan belgilanadi. Fermaning tayanchlari orasidagi masofa **oraliq** yoki **prolet** deb ataladi va l bilan belgilanadi. Ferma geometrik o'zgarmas bo'lishi uchun, sterjenlari bilan tugunlari orasidagi bog'lanishni aniqlaymiz. Inshootlarning kinematik tahlilida keltirilgan ta'rifga asosan, sistema geometrik o'zgarmas, statik aniq bo'lishi uchun uning erkinlik darajasi nolga teng bo'lishi kerak, ya'ni

$$W_{q2T} - S - S_{Tq0}$$

bu erdan statik anik fermalarni tayanch sterjenlari soni S_T q 3 ekanligini xisobga olsak,

$$S \text{ q } 2T - S_T \text{ q } 2T - 3$$

Demak, geometrik o'zgarmas va statik aniq ferma tuzish uchun shart bajarilishi zarur. Ushbu formula zaruriy shart bo'lib, etarli bo'la olmaydi. Etarli shart bajarilishi uchun ferma tuzilishining geometrik o'zgarmasligini tekshirish kerak.

Tomning 1 m² yuzasiga to'g'ri keladigan yuklar jamlammasi.

№	Yuk turlari	Meyoriy yuk	Yuk bo'yicha ishonchlilik koyfitsenti	Hisobiy yuk kHG'm² d
1	Tom senvich plitasi	0.095	1.1	0.1045
2	Sarlov to'g'rito'rtburchak Po'lat turba	0.0923	1.05	0.0969
3	Stropil po'lat ferma Bog'lamlari bilan	0,3	1.05	0.315
4	Jami	0.4875		0.51 Kn
5	Qor yuki	0.5	1,5	0.8
6	Jami	0.9875		1.3164

$$F_1 = 0.75 * 5 * 1.3164 = 4.94 \text{ kN}$$

$$F_2 = 1.5 * 5 * 1.3164 = 9.88 \text{ kN}$$

TEXNALOGIK QISM

Mavzu: Pol konstruksiyasi

Reja:

1. Pol konstruksiyasi

2. O'rama materillar asosidagi pollar

3. Yaxlit pollar

Fuqorolik binolariga o'xshab sanoat binolarinixam pollari gruntlarga va orayopmalarga o'rnatiladi. Binolarga pollar u erda texnologik jarayonlar davrida bo'ladigan tasirlarni qabul qiladi.

Dastgoxlarning ishlashi og'ir predmetlarining erga tushishi jarayonida, Bo'ladigan ishlov berish davrida pollarda vibratstsia, dinamika va zarb kuchlari yuzaga keladi. Sanoat binolari pollarida shuningdek boshqa xildagi kuchlarxam ta'sir etadi.

Bazi xollarda pollarga kimyoviy ta'sir ko'rsatadigan mo'ddalar tushishi yoki tushib qolishi mumkin shuning uchunxam pol qoplamasi va konstruksiyasini barpo etishda barcha kuchlar xisobga olinadi. Polga umumiy talablar bilan bir qatorda maxsus talablarxam qo'yiladi mustaxkamlik, chidamlilik, fizik kimyoviy va biyalogik ta'sirlarda chidamlilik talb etiladi.

Pol konstruksiyasi yopma qatlam kimyoviy to'shama va isiqlik tovush ximoya etishlaridan iborat sinash binolari pollar yopmasining turi va materiallari bo'yicha uch asosiy gruxga yaxlit yoki chokli pollar kiradi ular

tabiiy materiallar asosida polat detalli pol betonli asfaltli polimer pollar misol bo'la oldi.

Pol konstruktsiyaga qatlam asosan donali o'rama va ravoqli pollarda bo'ladi. Dinamik kuchlar ta'sir etadigan bo'lsa qatlam o'rta va donali qumdan suv yog' kerosin benzin va ishqorlar ta'sir etadigan xollarda tsement qumli qorishma selin kislota yog' va suv ta'sir etadigan suvoq ishlarii qorishmadan suv o'rtacha agresivlikdagi ishqor va xlorid kislota ta'sir etgan bitumli mumdan tayorlanadi

O'rama materiallar asosidagi pollar bular jumlasiga lilonimli suvga chidamli mumga shimdirilgan yog'ochli, toshli, yog'och paraxali plitalardan tayorlangan pollar kiradi yog'och tomli plitaning uzunligi 1200-5400 mm eni 1200-1600-1800 mm qalinligi 3 va 4 mm

Shag'alli tashoqli pollar omborxonalarda g'ildirakli avtotransport turarjoylarda qo'llaniladi ular uch qatlamli qilinishi 100-200 mm qilib bajariladi polning to'ldiruvchilari 5-15 mmm li tosh maydalaridan tayorlanadi. Pastki qatlamlarda shag'allarning yirikligi 60-70 mm o'rta qatlamlarda 30-55 mm olinadi

Beton qorishmasi beton qorish tsexidan lentasimon betonuzatgich konveyer yordamida keltiriladi va qabul qiluvchi bunkerga quyiladi. Beton qorishmasi kasseta ustanovkalariga kranga ildirilgan idish yoki maxsus lentasimon konveyer betonquygich yordamida quyiladi. Kassetalarni betonlash, armaturalash , buyumlarni chiqarish, texnik nazorat qilish postiga o'tkazish va x.k.jarayonlar kran yordamida bajariladi.

Kasseta usuli texnologik jarayonlari alohida tsikllarining davom etish vaqtini xisoblaymiz.

Kasseta ustanovkalarining yillik unumdorligi 2.9 asosan $Rq10586 \text{ m}^3$. Buyumning o'lchamlari $4 \times 3 \times 0,29 \text{ m}$ va kassetaning o'lchamlari: uzunligi 8,32m, eni 3,275 m, balandligi 4,73m (ikkita ustanovka). Bitta buyum (panel) uchun sarf

bo'ladigan beton hajmi $3,40\text{m}^3$ ga teng. Bitta ustanovkada birdaniga 10 ta buyum quyiladi (kasseta bo'linmalari soni 10 ta)

Betonning yoki beton qorishmasining ayrim xossalarini yaxshilash, tan-narxini kamaytirish va sifatini oshirish maqsadida tayyorlash jarayonida unga maxsus qo'shilmalar qo'shiladi.

Qurilishda asosan tsement yoki boshqa bog'lovchilar asosida tayyorlanadigan betonlar keng qo'llaniladi. Bunday betonlar odatda suv bilan qorishtiriladi. Suv va tsement beton tarkibining faol tashkil etuvchilari hisoblanadi U to'ldiruvchilar donalari atrofini yupqa qatlam bilan o'rab to'ldiradi, so'ngra vaqt o'tishi bilan quyuqlashib qotadi va beton qorishmasi yaxlit betonga aylanadi. Ya'ni qotgan beton tuzilishi xosil bo'ladi.. Ular orasidagi sodir bo'ladigan reaksiya natijasida yopishqoq qorishma xosil bo'ladi.

Xavfsizlik texnikasi

Xavfsizlik texnikasi qoidalarini ishlab chiqarish sanitariya hamda yong'inga qarshi texnika normalarini mamuriy texnik xodimlar va ishchilar o'rganib borib olgan hamda ularga qat'iy rioya qilgan taqdirdagina bu qoida va normalar yaxshi tajriba beradi. Qurilishlarda korxonalarda xavfsizlik texnikasi haqida ishlabchiqarish sanetariyasini qilish bo'yicha o'quv metodika tarsi sifatida xavfsizlik texnikasi kabenkalari va burchaklari tashkel qilinib, ular tegishli o'quv qullanmalari bilan ta'minlanadi.

Amaldagi tartib qoidalarga binoan ishga kirayotgan ishchilarning xammasi qurilishda xavfsizlik texnikasi bo'yicha ta'lim olish kerak.

Nizomga asosan ishchilarni xavf-xatarsiz ishlashga o'rgatish maqsadida dastlabki ish o'rnini o'zida ishlab chiqarish instruksiyasi o'tkaziladi va kursda ta'lim beriladi.

Ishchilarga ta'lim berishning bu sestimasi majbo'riydir. Xavfsizlik texnikasi qoidalarining o'z vaqtida to'la to'kis va to'g'ri o'rganishi uchun qurilish rahbarlari javobgardir. Qurilishga ishga kirgan ishchilarning hammasi shuningdek unga yo'llashdan oldin ishlab chiqarish praktikasini o'tash uchun qurilishga

yuboriladigan o'quvchilar ishga tushiriladigan oddiy dastlabki instruktios va ish o'rnining o'zida tashkel etiladigan instrusiyadan o'tishlari shart. Iqtisosga ko'ra avvalo medetsina ko'rigidan o'tishlari lozim bo'lgan ishchilar mamuriyatiga tegishli medetsina xulosasini materiallari lozim, anashundan keyingina ularni ishga qabul qilsa hamda instrksiyadan o'tkazishmumkin. Xavfsizlik texnikasi bo'yicha dastlabki instruksiyani yoki qurilish boshqarmasining trestining bosh injineri o'tkazadi.

Dastlabki instruksiya vaqtida ishchilar mazkur qurilishi yoki korxonaning uslubiy xususiyatlari o'ziga xos tamoillari bilan ichki mehnat tartib qoidalari baxtsizlik hodisalarini keltirib chiqaradigan asosiy sabablari xavfsizlik texnikasi qoidalarini bajarish majburiyati yakka tartibda himoyalanish vositalari va ulardan foydalanish tartibi, baxtsizlik hodisasi ro'y berganda birinchi yordam ko'rsatish yo'lari blan tashkillanadi.

O'QUV USLUBIY QISM

Pedagogik maxorat bir kategoriya siftida o'zining ilmiy asoslariga e¹ga . 1987-1997 yillardagi ilmiy yondashuvlar bu favqulotda xodisaga nisbatan quyidagicha xulosa qilishga imkon beradi. Pedagogik maxorat kategoriyasi kasbiy faoliyat nuqtai nazardan kishining individlashganini xarakterlaydi.

Turli tadqiqotchilar ishlarida ayni bir xodisani tafsiflash uchun turlicha tushunchalardan boshqacha mano va mamun tomonlarga ega.

Turli muallif asoslarida pedagogik maxoratning yagona tan olingan tarifining yo'qligi uning tadqiqotning jonli deb xulosa chiqarishga asos bo'ldi.

Maxorat talabalar tomonidan ularning social etuklikka erishish darajasiga qarab bosqichma- bosqich egallanadi. Sosial etuklik komponentlari pedagogik maxorat komponentlari bilan quyidagi nisbatda bo'ladi.

Bo'g'usi pedagogning sosial-etuklik komponenttlariga quyidagilar kiradi:

Sosial o'zini o'zi belgilsh, o'zining pedagogic qobiliyatlarini va etiqodini nomoyon qilish;

Sosial faollik odamlar bilan ishlay olish va boshqalarni tarbiyalash tajribasini takomillashtirish;

Sosial masuliyat o'qituvchining bilimdonligiga aylanadigan bilimlar.

KASPIY PEDAGOGIK BILIMDONLIK

Pedagogik bilimdonlikni izchil idrok eta olish va unda izchil xarakat qila olish masalasini qamrab oladi. Bu xizmat yaxshiligiga va butun tuzilmasⁱ bilan birgalikda ko'a olish pedagogic tizimining rivojlanishi qonuniyatlari va yo'nalishlarini tushinish imkoniyatlarini taminladi xamda maqsadga muvofiq faoliyatni konstruksiyalashni osonlashtiradi.

Bilimdonlik o'qituvchi uchun o'ta muxim bo'lgan uchta xolat bo'lgan bog'langan zamonaviy pedagogik texnologiyalarni egallashni taqozo etadi. Odamlar bilan o'zaro aloqadaa bo'lishda madaniy muloqotda bo'lish; fani, soxasi bo'yicha axborotlarni qbul qila bilish va uni o'qitish mazmuniga moslab qayta ishlash va undan mustaqil taxsil olishda foydalana olish.

Ksbiy-pedagogik bilimdonlik asosan to'rtta component bilan xarakterlanadi:

1. SHaxsga insonga yo'nalganlik;
2. Pedgogik voqelik izchil idrok etish;
3. Fn soxasiga yo'nalganlik;
4. Pedagogik texnologiyalarni egallash;

Xozirgi talim sharoitida kasbiy-pedagogik bilimdonlik yana uch component bilan to'ldiriladi:

1. Bilimdonlik umuman o'z faoliyatining jaxon pedagogic madaniyati darajasiga ishlab chiqilgan tajribalar asosida tashkil etish qobilyati xamda unga va vatanimizdagi pedagogika integrasiyalay olish;

2. O'zsafooshi tajribasi va innavasion tajribalar bilan o'zaro samarali munosabat o'rnatish qobiliyati;
3. O'z tajribalarini umumlasshtirish va boshqalarga bea olish malakasida nomoyon bo'ladi.

Pedagogik muidta o'qituvchi faoliyatini baxolashda ,odatda "pedagogic maxorat" termini qo'llaniladi.

Pedagogik madaniyat kasbiy faoliyatning individual mazmuni bilan bog'lanadi..

Pedaagogik madniyat kasbiy faoliyatining individual mazmuni bilan bog'lanadi. Pedagogik bilimdonlik o'qituvchining yuksk marralarga erishishini taminlaydi.

Pedagogik madaniyat faoliyat va munosabatlarga estetik shakil beradi. Pedagogik faoliyat pedagogik madaniyat tushunchasi taxlili omili bo'lib xizmat qiladi . Pedagogik madniyatda ,umuman madaniyatda bo'lganidek prdmed-xosila va texnika- texnologik muxitlar mavjud.²

OLIY MAKTAB O'QUVCHISINING KASBIY PEDAGOGIK FAOLIYATI.

Oliy maktab o'qituvchisining samarali faoliyati uning chuqur va rang- barang kasbiy bilimlari dars berish metodikasi egallanganligi o'z mexnatining psixoloik asoslarini xisobga olish bilan

bog'langan. Bu vazifalarni xal ilishda pedagog shaxsiga muxim axamiyat beriladi.

O'QITUVCHINING SHAXSIGA QO'YILADIGAN TALABLAR

Oliy maktab o'qituvchisi shaxsiga jiddiy talablar qo'yiladi. Ular pedgoglar va psixologlar tomonidan chuqur o'rganilgan. O'qituvchi shaxsiga qo'yiladgan eng muxim talab uning yuqori malakali bo'lishidir. Balki uningsiz pedagogik faoliyat yurgizib bo'lmaydi. Oli mktab o'ituvchisi shunday talablarga javob berishi kerakki bunda talablar uni yuksak darajada bo'lg'usi mutaxasisni shakillantiradigan shaxs darajasiga erishsin. Oliy maktab o'qituvchisiga quyidagi muxim va doimiy talablar qo'yiladi:

1. Jamiyat rivojlanishining siyosiy, sosial va iqtisodiy yo'nalishini to'g'ri baxolay olish;³
2. Muayan taraqqiyot davrida jamiyat uchun zarur bo'lgan bo'lg'usi mutaxasisni shakillantiradigan shaxs darajasiga ko'tarsin.

Oliy maktab o'qituvchisiga quyidagi muxim doimiy talablar qo'yiladi:

1. Jamiyat rivojlanishining siyosiy sosial va iqtisodiy yo'nalishini to'g'ri baxoly olish;
2. Muaayyan taraqqiyot davrida jamiyat uchun zarur bo'lgan bo'g'usi muttaxasisni shakillantiradigan shaxs darjasiga ko'trsin.

Oliy maktab o'qituvchisiga quidagi muxim va doimiy talablar qo'yiladi:

1. Jamiyat rivojlanishining siyosiy,sosial va iqtisodiy yo'nalishining to'g'ri baxolay olishi :
2. Muayyan taraqqiyot davrida jamiyat uchu
3. Pedagogik faoliyatni sevishi;
4. O'z soxasi bo'yicha maxsus bilimlarga ega bo'lishi ;
5. Zamonaviy bo'lishi.
6. Pedagogik tuyg'u.
7. Yuksak yetuklik.
8. Umumiy madaniyat va axloqning yuksak darajasi.
9. Pedagogik texnologiyalarni maxorat bilan egallagan bo'lishi.

Pedagok shaxsiga qo'yiladigan qo'shimcha talablar: Kirishib keta olishi sanatkorlik quvnoqlik,yaxshi did va boshqalar kiradi.

Yuqorida sanab o'tilganlar pedagog shaxsiga xos bo'lgan tug'ma xislatlar emas balki ular pedagogning o'z ustida muntaazam betnim va ulkan xizmatlari natijasida yuzaga keltiriladi.

PEDAGOGIK QOBOLYAT

O'quvchining kaspiy faoliyati favqulodda umumiy va xususiy qobilyatlarini talab qiladi.

Kaspiy pedagogik faoliyatning muvofaaqiyatli xususiy pedagogik qobilyatlarga bog'liq bo'laadi. Pedagogik qobilyatlarning quyidaagi guruxlarga bo'lish mumkin emas

- 1 obrktga nisbatan sezgirlik;
- 2 komunikativlik – insonlarga yuz tuzilish,xayrixoxlik,va xushmuomalalik
- 3 perspektiv qobilyatlar – kapiy yetuklik empatiya, pedagogik tuyg'u
- 4 SHaxs dinamikasi irodaga tasir eta olish va mantiqiy ishontira olish qobilyati ;
- 5 Xissiy barqarorlik – o'zini boshqaraolish ;
- 6 Kriativlik – ijodiy ish qobilyati .

Pedagogik xususiy qobilyatlarga bilim malakasi va ko'nikmalarni egallash faoliyati xam tegishlidir.

O'qitish o'rganish va o'gatish qqobilyatlariga quyidagilar kiradi.

- a) Talabani tushinishini ko'rish va sezish xamda bunday tushinishning darajasini va xarakterini o'natish obilyati.
- b) O'quv materialini mustaqil tanlab olish xamda o'qitishning samara berish usul va metodlarini belgilash qobilyati
- c) Materialni etarli bayon qilish xamda uning boshqa talablarga tushinishini taminlash qobilyati.
- d) Talablarning individualligini xisobga olgan xolda o'qitish jarayonin tashkil qilishh qobilyati.
- e) Ped o'qitish jarayonida texnologiyalardan foydalanish qobilyati.

- f) Talabalarning katta odimlar bilan rivojlanishini tashkil etish qobiliyati.
- g) O'zining pedagogik qobiliyatini takomillashtirish qobiliyati.
- h) O'zining tajribasini boshqalar bilan baxam ko'rish qobiliyati.
- i) Mustaqil talim olish va mustaqil ravishda olgan bilimni takomillashtirish qobiliyati.

DARSGA TAYORGARLIK KO'RISHNING REJASI

1. Mavzu bo'yicha darsning tartibini ishlab chiqish.
2. O'quv materialining xajmini aniqlash va uning dars bo'yicha dars usulida tutgan o'rni.
3. Darsning tarbiyaviy va rivojlangan vazifalarini aniqlash.
4. Darsning asosiy g'oyasini aniqlash. O'zining mazmunini ochish uchun konkret material tanlash.
5. O'rganiladigan materialning boshqa fanlar bilan aloqasini aniqlash (tiklash).
6. Ko'gazmali qurollar tanlash (kino, rasim, sxema va boshqalar).
7. O'qitish metodini aniqlash.
8. O'quvchilarning bilim faoliyatini aktivlashtirish mumkin bo'lgan yo'llarni aniqlash.
9. Darsning strukturasini aniqlash, darsning asosiy qismlarini vaqt bo'yicha taqsilash. O'quvchilarning mustaqil ishi mazmuni va shakillarini aniqlash.

- 10 Dars va qiman dars bo'yicha xulosa qilish shakillarini aniqlash.
- 11 O'quv xonasi doskasi va daftar yoziladigan yozuvlarni rivojlantirish darsliklardan foydalanish shakillarni aniqlash.
- 12 Dars davomida va dars oxirida xulosa qilish usullarini aniqlash.
- 13 O'quvchilar bilimni nazorat qilish va baxolash uslubiyati aniqlash.
- 14 Uy vazifasining mazmuni xajmini va shaklini aniqlash.
- 15 Mavzu bo'yicha ishdan tashqari ishni aniqlash.

O'QTUVCHI GURUXNI O'RGANISH UCHUN TAVSIYALAR.

1. Umumiy malumotlar: Ismi sharifi otasining ismi. Mutaxassisligi – yoshi sog'ligi va jismoniy rivojlanganlik. Oilaviy sharoiti – ota onalari kimlar, ularning manaviy rivojlanganligi, ijtimoiy mavqi, moddiy jihatdan taminlangnligi, uy sharoitining o'qishga qulayligi va etarliligi ,ota –onalarining o'quvchiga munosabati (etibor, mexribon, do'stona, qattiqqo'l va xokazo), o'quvchilarning uy yumishlariga yordam berishi.
2. O'qishga bo'lgan munosabati, darslarda o'zini tutishi. Uy bazifalarini bajarish. O'qituvchi va tarbiyachilarga munosabati o'qishga qiziqishi. O'qishning motivlari fanlar bo'yicha o'zlashtirishi.
3. Aqliy rivojlanish darajasi kuzatuvchanligi va topshiriqligi. O'quv materialini tez tushinishi. O'zlashtirishning mustaxkamligi materialni eslab qolish xususiyati va usullari. Diqqatning xususiyatlari to'planishi barqarorligi kuchini taqsimlanishi va xokazo ularning

mashg'ulotlar davomida yuzaga chiqishi. Tafakkurining xususiyatlari: Mustaqil fikirlash mavxum tafakkurning rivojlanganligi materialni umumlashtira olish xulosa chiqarish va xokozo . Nutq nutqning tushinarliligi, so'z boyligi madaniyatligi, ilmiy atamalarni bilishi.

4. Xarakteri- masulyatliligi o'z ishiga vijdonan munosabatda bo'lishi. To'g'ri so'zligi kamtarligi oddiyligi o'ziga ishonishi o'ziga tanqidiy qarori olish dilkashliligi yoki kamchiligi hajmdorligi yoki tajribalilii o'jarligi tajribaliligi. Do'stlik xissining rivojlanganligi . O'z maqsadi uchun kurasha olish . tasirga beriluvchnligi o'zining yutuqlari va kamchiligiga munosabati.
5. Temperamenti va xissiyoti temperamentning turi . Sangvinik ,Xolerik, Flegmatik, Melanxolik. Xissiyotni kuchi va turg'unligi xursanchilik va xafachilikni boshdan kechirishi. Xushchaqchaqligi yangiligga munosabati. Yangi sharoitga yangi odmlarga moslashishi. Ustinroq kayfiyati kayfiyatning o'zgarishi dinamika va tezligi
6. Qiziqishlari va qobilyatlari. Eng yorqin qiziqishlari qiziqishlarning turg'unligi va davomiyligi chuqurligi kengligi. O'qish va kasb bilan bog'liq qiziqishlai . O'quv predmedlari bo'yicha qiziishlari va qobilyatlari. Bosh vaqtlarda shug'ullanadigan mexnat turi . Mexnat malakalarining rivojlangnligi .(ishning ko'zini bilishi)
7. Jamoada o'zini tutishi. O'z jamoasiga munosabati jamoaga mavqeyi (tutgan o'ni obro'si tasiri va xokazo). Jamoaning fikriga munosabati. Jamoaning shon shuxrati va obro'si uchun kurashdimi o'zini jamoaga qarama qarshi qo'yadimi jamoa ishlari va topshiriqlarga

munosabati intizomlilik o'zini tutishi xushmuomala ,qo'pol ko'p gap indetgachoparamas,

8. Dunyo qarashi diniga jamiyatga siyosatga, milliy masalalarga, iqtisodiy masalalarga va boshqalarga munosabati. Ishi va so'zining birligi.Jamiyatdagi faollligi hayotda nimaga yetishi uchun intilaad?
9. Xulosalar, takliflar, va tafsiyalar.Rvojlantirishi lozim bo'lgan ijobiy xususiytlar va bartaraf qilishi lozim bo'lgan salbiy xususiyatlar.Individuaal yondashish uchun nimalarga axamiyat berish lozim (o'qituvchi va tariyachilar tomonidan) ? Qanday yordamga muxtoj? O'zingiz qanday tadbir va yordam uyishtirdingiz?.

Beton pollar

Pollar binoning tarkibiy qismi bo'lib, ular binoning vazifasiga qarab tanlanadi. Ular sanoat korxonalari uchun mustaxkam, o'tga chidamli va yemirilmaydigan bo'lishlari kerak.

Pol qurilmalarining tarkibiy qismi quydagilardan iborat: qoplama stayajka-tekislovchi qatlam, qum-shebinli qatlam, gedroizolyatsiya qatlam va zichlangan grunt.

Polning asosi sifatida temir beton plita, beton-qum shebin qatlami va zichlangan grunt xizmat qiladi. Asos yetarli zichlik va mustahkamlikka ega bo'lishi kerak, buning uchun gruntli asos katoklar bilan zichlanishi lozim.Sanoat korxonalarida, agar intensivlik katta bo'lsa, pol ostida qalinligi 100-150 mm li armature bilan jihozlangan beton qatlam yotqiziladi.

Beton pollar va betonli asos qatlami eni 3-4 m li qilib yotqiziladi, bular navbat bilan bittadan keyin yotqiziladi. Bo'sh qolgan oraliqlar beton qotgandan keyin yotqiziladi. Katta yuzadagi beton pollar 6x9 , 9x12 m li qilib deformatsiya

choklari bilan ajratiladi. Bo'ylama choklar qalinligi 1,2-2,0 mm keladigan betum mastikasi bilan, ko'dalang choklar esa qalinligi 4-6 mm li po'lat yoki shesha polasalar bilan ajratiladi, so'ngra bu polasalar olingandan keyin betum mastika bilan to'ldiriladi.

Pollarning gedroizolyatsiyasi suyultirilgan betum yoki rulonli materiallar bilan beton qoplamasi ostida bajariladi.

Beton qoplamasi hamma qurilish mantaj ishlari tugagandan keyin bajariladi.

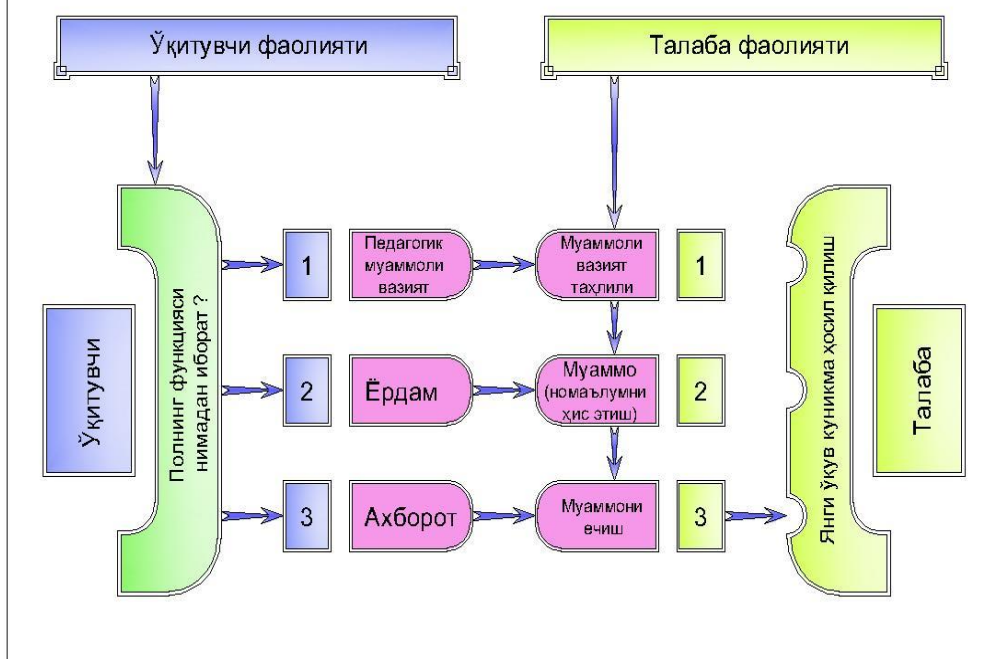
Betonli va qum-sementli qoplamalar ishlab chiqarish korxonalarida qullaniladi. Betonli qoplamalarning qalinligi 30-40 mm ni qum-sementli qoplamalarning qalinligi 20-30 mm qabul qilinadi.

Yotqizilgan beton vebratorlar bilan zichlanib metal andovalar bilan silliqiladi. Agar beton polning yuzasini mustahkamligini oshirishlozim bo'lsa, yangi quyilgan beton yuzasiga elakdan o'tkaziladigan sement sepilib silliqiladi.

Бетон полларни ётқизиш мавзусида дарс утиш

Босқич ва вақт	Фаолият	
	Ўқитувчи	Талабалар
1-босқич Кириш (5 мин)	1.1. Янги мавзунини эълон қилади, мақсад ва маъруза режасини белгилайди.	1.1. Диққат билан тинглайдилар.
2-босқич Билимларни актуаллаштириш (20 мин)	2.1 Талабалар билиминини текшириш мақсадида муаммоли тарзда саволлар беради . 2.2 Поллар ҳақида нималарни биласиз ? 2.3 Бетон поллар қаерларда ишлатилади ? 2.4 Бетон полларнинг ётқизиш технологиясини айтиб беринг ? 2.5 Талабаларни асосий адабиётлар билан таништиради . 2.6 Рейтинг назорат турларини тушунтиради	2.1. Саволларга билганича жавоб берадилар . 2.2. Поллар ҳақида фикр билдирадилар , тинглайдилар . 2.3. Адабиётлар ва рейтинг назорат турини ёзиб оладилар .
3-босқич Янги мавзу баёни (45 мин)	3.1. Дарс режасига асосан янги мавзунини баён этади (кўргазмалли материаллар билан) ва саволлар беради . Саволлар : 1. Полларнинг турлари . 2. Бетон полларни ётқизишда меҳнат муҳофазаси ва техника хавфсизлиги .	3.1. Кўргазмалли материалларни таҳлил қиладилар , савол берадилар. Ёзиб оладилар.
4-босқич Якуний (10 мин)	4.1. Савол беради . Замонавий поллар тўғрисида "Ҳа-йўқ", техникасидан фойдаланиб савол жавоб утказади , дарсни янгилайди . 4.2. Мустақил ишлаш учун саволлар беради . Замонавий поллар ҳақида маълумот беради .	4.1. Саволларга жавоб берадилар. 4.2. Эшитадилар ва ёзиб оладилар.

Муаммоли ўқитиш технологиясининг харитаси.

ATROF

MUHIT

MUHOFAZA-

SI

Ekalogiyaning asosiy tushunchalari

Muhim tushunchalarning turli ilmiy meyorlari mavjud. Uning ekalogik, geografik, fizi, falsafiy ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy kabi bir necha turlari farqlanadi.

Ekalogiyada muhim deb tirik organizimlarni o'rab turuvchi va ular bilan doimo o'zaro munosabatda bo'luvchi fizik qurshab turgan yoki tabiatning bir qismi tushuniladi. Hozirgi vaktida inson faoliyati ta'sirida biosferaning uzgarishi juda tezlik bilan borayapti. Inson Er kurrasining kiyofasini- uzgartirishda katta geologik kuch sifatida vujudga kelganini V.I.Vernadskiy tomonidan ta'kidlab utilgan edi.

9

Insonning tabiiy jarayonlardan notugri foydalanishi natijasida XX asrning urtalarida ekologik muammolar juda avj olib ketdi. Ekologik muammo deganda insonning tabiatga kursatayotgan ta'siri bilan boglik xolda tabiatning insonga aks ta'siri, ya'ni uning iktisodiyotida, xayotda x ujal i k axamiyatiga boglik bulgan jarayonlar, tabiiy xodisalar bilan boglik bulgan xar kanday xodisa tushuniladi. (iklim uzgarishi, xayvonlarning yalpi kuchib ketishi) tabiatdagi muvozanatning buzilishi okibatida turli mikyosdagi ekologik muammolar shakllanmokda. Ularni kuyidagi guruxdarga ajratish mumkin.

- 1 Global (umumbashariy).
- 2 Regional (mintakaviy).
- 3 Lokal (maxalliy).

Global ekologik muammolar dunyo buyicha kuzatiladigan tabiiy, tabiiy antropogen va sof antropogen ta'sirlar natijasida yuzaga kelib umumbashariyatga tegishlidir.

Ana shunday ekologik muammolarning ba'zilar bilan tanishamiz:

Atmosferaning dimikish xodisasi. Keyingi yillarda atmosfera tarkibidagi SO_2 miqdori ortib borayotganligi ma'lum bulib koldi. Natijada Er yuzasining xarorati oxirgi 100 yil ichida 0,5-1,0 gradus ortdi. Iklimning keng kulamda uzgarishi atmosferaning sanoat chikindilari va avtotrasnportlardan chikayotgan gazlar bilan boglik. Er yuzasining global isishi, ya'ni atmosferaning dimikishi SO_2 ning xavo * tarkibida ortib ketishi, $\text{uR}^{\text{monla}}\text{R}^{\text{ning}}$ kesilishi, toshkumir va benzin kabi

yokilgilarning yonishidan atmosferada tuplanadigan SO_2 gazi tufaylidir. Ana shu zaylda axvol uzgarmasa XXII asrning urtalarida er yuzasining xarorati 1,5-4,5 gradusgacha ortishi mumkin. Natijada:

1. Iklimning uzgarishi ayniksa, chullanish jarayonining kuchayishi. Yogingarchilikning uzgarishi. Dengiz va okeanlar satxining ortishi Muzliklarning erishi va kamayishi xamda boshka xodisalar kuzatiladi.

Ozon katlamining siyraklanishi:

Ozonosfera atmosferaning muxim tarkibiy kis mi xisoblanib, u iklimgava er yuzasidagi barcha tirik organizmlarni nurlanishdan saklab turadi. Atmosferadagi azonning eng muxim xususiyati uning doimo xosil bulib va parchalanib turishidir. Ozon Kuesh nurlari ta'sirida kislorod, azot oksidi va boshka gazlar ishtirokida xosil buladi. Ozon kuchli ultrabinafsha nurlarni yutib kolib er yuzidagi tirik organizmlarni ximoya kiladi. Ultrabinafsha nurlar miqdorining ortishi tirik organizmlarga salbiy ta'sir kiladi. Ultrabinafsha nurlari ta'sirida nurlanish odamlarda terini kuyishiga sabab b[^]shadi. Bugungi kunda teri raki bilan kasallanish ushbu nurlar ta'sirida kelib chikayotganligi aniklandi. Xrzirgi davrda freonlardan keng foydalanish tufayli xamda aviatsiya gazlari, atom bombalarini portlatishlar atmosferada etarli miqdorda ozon tuplanishiga imkon bermayapti.

Chuchuk suv muammosi:

Kuruklikda chuchuk suv va uning biosferadagi roli nixoyatda katta. Gidrosferada chuchuk suv mikdori juda oz (2-2,5 %). Jamiyatning rivojlanishi bilan axolining chuchuk suvga bulgan talabi ortib bormokda. Bizning asrimizda chuchuk suvdan foydalanish 7 marta ortgan. Yiliga 3-3,5 ming km³ suv sarflanadi. K^uurgokchil zonalarda daryolar suvidan tulik foydalanilgan xolda ularning suvi etmay kolmokda. 1980 yil boshlarida bundav xolat Afrika, Avstraliya, Italiya, Ispaniya, Meksika, Nil, Amudaryo, Sirdaryo va ba'zi bir boshka daryolarda kuzatila boshlandi. Daryolarning sanoat va maishiy zaxarli moddalar bilan ifloslanishi usib bormokda. Sanoat yiliga 160 km³ sanoat va okova suvlarini daryolarga tashlaydi. Bu kursatgich daryolarning umumiy suv mikdorining 10% ini tashkil etadi. Daryolardagi toza suvlarda yildan yilga xar xil erigan moddalar, ♦zaxarli kimyoviy moddalar va bakteriyalarning mikdori ortib bormokda.

Pestitsidlardan foydalanish muammosi.

Ushbu zaxarli kimyoviy moddalar guruxiga begona utlar, zararkunanda xashoratlar, usimliklarda kasalliklarni keltirib chikaruvchi mikroorganizmlarga karshi kurashda foydalaniladi. Pestitsidlardan kishlok xujaligida urmonchiliklarda, aviatsiadan foydalanish keng kulamda atrof-muxitning ifloslanishiga olib keladi. Pestitsidlar atmosferada uzok masofalarga tarkalishi shuningdek suv orkali dala, dare, kullardan utib dunyo okeanlarida tuplanadi. Eng xavfli joyi shundaki ular ekologik ozik

zanjiriga, kushilib ketmokda. Ular tuprok va suvlardan usimliklarga undan xayvonlar va odam organizmiga utadi. Pestitsidlar xar bir buginda zararli va ziyon keltiradi. Pestitsidlarning zaxarli ta'sirini oldini olish uchun kuyidagi chora tadbirlarga amal kilish l ozim.

1 . Xayvon va odamlarga ta'sirini susaytirish.

2. Tuprok va suvlarda tuplanishining oldini olish.
 3. Tez parchalanuvchi va bekaror pestitsidlarni sintez qilish.
 4. Pestitsidlardan foydalanishni iloji boricha cheklash.
- b. Usimliklarni biologik ximoya qilish.
- b. Tirik tabiatdagi usimlik va xayvon turlari sonining kiskarishi muammosi.

Usimliklar dunyosi, ayniksa er yuzidagi xayotni ta'minlashda urmonlarning axamiyati juda katta. Axoli sonining ortishi xujalik faoliyatining kengayishi tufayli tabiatning inson kuli tegmagan oyi kolmayapti. Usimliklar va xayvon turlarini davlat muxofazasiga olish konunlar orkali ovchilikni tug'ri yulga kuyish, shuningdek kurikxonalar, zakazniklar, milliy boglar, botanika boglari va kizil kitoblar usimliklar va xayvonlar turlarini saklashda katta rol uynaydi. Chullanish jarayoni: Er kurrasi kurukligining 40 mln km.kv maydoni kurgokchilik mintakasi bo'lib, dunyo axolisining 15% dan ortigi ushbu xududga mujassamlashgan kishlok xujaligining tezkor rivojlanishi, sugoriladigan erlar va yaylovlardan notug'ri foydalanish okibatida, urmonlarning betartib kesilishi natijasida chullanish darajasi yil sayin ortmokda. Inson ta'sirida vujudga kelgan chullar 9,1 mln. km. kv.ga etdi. X,ozir sayyoramizda yiliga 6 mln.ga er chulga aylanmokda. Mintakaviy (regional) ekologik muammolar. Er yuzasining ayrim mintakalariga xos tabiiy-iklim, ijtimoiy-ekologik, ♦ tabiat bilan inson urtasidagi uzaro alokalari natijasida yuzaga keladigan ekologik muammolar regional ekologik muammolar deb ataladi. Mintakaviy ekologik muammolarga baxo berishning mezonlari xavo va suvning ifloslanishi, tuprok eroziyasi, yaylovlarning ishdan chikishi, urmonlarda daraxtlarning kesilishi. belgilangan mikdordan oshib ketishi va bo shkal ar xisoblanadi. Markaziy Osiyodagi mintakaviy ekologik muammolardan eng muximi Orol va Orol buyi ekologik muammosidir. Orol dengizi yakin vaktlargacha eng yirik dengizlardan biri xisoblangan. U muxim balikchilik, ovchilik, transport va rekreatsion axamiatga era edi. Sugoriladigan dexkonchilikning rivojlanishi natijasida Amudaryo va Sirdaryoning suv kuyishi 1970 yilga kelib 37,8 kmZ, 1980 yilda esa 11,1 kmZ gacha kamayib ketdi.

Suvning shurlanish darajasi litriga 9-10 g dan 34-37 gG'litrgacha ortdi. Xrzirogi kunda dengiz satxining yillik urtacha pasayishi 80-110 sm (oldin 53 sm bulgan 33 metr ga tushsa orol 2 ga b^linib koladi, xech bulmaganda 33,5 metr balandlikda sakdab kolish kerak). Orolning kurigan tubi yirik chang tuzon makoniga aylandi. Axoli ichadigan suv pestitsidlari bilan ifloslangan, keyingi 10 yil ichida ulim 2 marta ortgan. Bolalar ulimi xar tugilayotgan 1000 ta chakalokdan 45-90 taga to tri keladi. Ayollarning 80%ida kamkonlik xastaligi uchraydi. Bolalarning 90%ida siydigida tuzlar mikdori ortib ketgan. Orol muammosining xal kilinishining tub moxiyati suv resurslaridan okilona foydalanishni amalga oshirishga boglik. Orolni saklab kolish uchun Markaziy Osiyo Respulikalari- bilan birgalikda kiska vakt ichida yiliga 20-21 kub km suv Orolga kuyiladigan mikdorda yagona suv xujalik siyosatini ishlab chikish bunda Orolbuyidagi barcha tabiiy kullarni saklab kolish e'tiborga olinishi lozim. Maxalliy ekologik muammolar. (lokal.) Maxalliy ekologik muammolar turli korxonalar faoliyati,erlarni sugorish, yaylovlardan notugri foydalanish natijasida vujudga kelsada malum xududlar uchun xosdir. Bugungi kunda Mustakil Uzbekistan yirik sanoat va agrar mintaka bulib kelajakda dunyoga yuz tutgan mashinasozlik, energetik, kimyo, ozik-ovkat sanoati, transport majmuini yanada rivojlantirish kuzda tutilmokda. Ishlab chikaruvchi kuchlarning rivojlanishi resiublikada ijtimoiy ekologik xolatiga muayyan darajada salbiy ta'sir kursatadi. Respublikamizda tabiatni muxofaza kilishga oid muammolar kuyidagilar:

1.Yirik xududiy sanoat majmualari joylashgan rayonlarda tabiatni muxofaza kilish muammolari. (Angren, Olmalik, Chirchik, Fargona, Margilon, Navoiy va xokazo.)

2.Orol va Orolbuyi muammolari, suv resurslarini muxofaza kilish va ulardan makbul tarzda foydalanish.

3. Tabiatdagi suvlarning sanoat chikindilari pestitsidlari va mineral ugitlar bilan ifloslanishi.

4. Usimlik va xayvonot dunyosini muxofaza kilish va kayta tiklash

muammolari, va milliy boglar tarmogini kengaytirish.

Birgalikda kiska vakt ichida yiliga 20-21 kmZ suv Orolga kuyiladigan mikdorda yagona suv xujalik siyosatini ishlab chikish bunda Orol buyidagi barcha tabiiy kullarni saklab kolish e'tiborga olinishi lozim.

Maxalliy ekologik muammolar. (lokal.) Maxalliy ekologik muammolar turli korxonalar faoliyati, erlarni sugorish, yaylovlardan notugri foydalanish natijasida vujudga kelsada malum xududlar uchun xosdir. Bugungi kunda Mustakil Uzbekistan yirik sanoat va agrar mintaka bulib kelajakda dunyoga yuz tutgan mashinasozlik, energetik, kimyo, ozik-ovkat sanoati, transport majmuini yanada rivojlantirish kuzda tutilmokda. Ishlab chikaruvchi kuchlarning rivojlanishi respublikada ijtimoiy ekologik xolatiga muayyan darajada salbiy ta'sir kursatadi.

TABIIY RESURLAR: tushunchasini ta'riflashdan oldin, bu tushunchani kupchilik mualliflar tomonidan turlicha talkin kilinishi xakida ba'zi mineral resurslar Tiklanadigan tabiiy resurslar butunlay yuk bulib ketmaydi va kaytadan tiklanadi. Tirik mavjudotlar, usimlik va xayvonlar, shuningdek, tuprok ana shunday resurslardandir. Chunonchi, tuprok yuk bulib ketmaydi balki, asosiy xossasini umundorligini yukotadi. Bunday resurslardan foydalanayotganda shuni esda tutish kerakki, muayyan tabiiy sharoitning buzilishi ularning kayta tiklanishiga xalakit berishi mumkin. Masalan, xozirgi vaktda butunlay kirib yuborilgan kupgina xayvon va usimlik turlari, shuningdek erroziya natijasida butunlay buzilgan tuproklar kaytadan tiklanmaydi. Bunda tiklanadigan tabiiy resurslarning paydo bulish protsessi muayyan tezlikda bulishini esda saklash kerak. Masalan, otib tashlangan xayvonlarning kaytadan paydo bulishi uchun bir yil yoki bir necha yil kerak. Daraxtni kesib tashlagan urmon kamida 60 yildan keyin kayta tiklanishi mumkin. Tarkibi uzgargan tuprokning yaxshilanishi uchun esa bir necha ming yil vakt kerak. Shuning uchun xam tabiiy resurslarni ishlatish sur'atiga tugri kelishi kerak. Tiklanadigan tabiiy resurslarga zaruriy sharoit

yaratib berilsa kishilarga abadiy xizmat kilish mumkin. Tugamaydigan tabiiy resurslarga - suv, iklim va kosmik resurslar kiradi. Suv resurslari- suv barcha jismlar orasida eng ajoyibdir. Suv tabiatda uchla fizik xolatda: kattik, suyuq va bugsimon xolatda uchraydi. Dunyodagi suvlarning 92-94 % okeanlardadir. Bevosita foydalanishga yarakli suv barcha suv zaxirasining 1% iga dam etmaydi. Birok; bitmas tuganmas xisoblangan dengiz suvlari dam uta ifloslanishi xavfi ostida turibdi. Chuchuk suv esa mikdor jixatidan tugaydigan resurs xisoblanadi, chunki kishilarga ishlatish uchuy yarakli suv kerak. Er sharining kupgina joylarida suvdan noratsional foydalanishi, daryolarning sayozlanib kolishi va boshkalar okibatida chuchuk suv mikdori keskin kamaymokda. Xolbuki, sugorish sanoat va kommunal xujalik uchun suvga bulgan extiyoj yildan yilga ortib bormokda. Iklim va kosmik resurslar kuyosh radiatsiyatsiyasi yoruglik va issiklik, atmosfera xavosi, shamol erroziyasi xam, iklim resurslariga kiritiladi. Planetamizga kelgan kuyosh nurlarining yarmidan kuprogi energiyaning boshka turiga aylanadi. Kuyosh nurlarining muayyan kismi tuprok, suv va xavoni isitishga sarf buladi va asta sekin xavoga tarkaladi. Bir kismi usimliklar tomonidan uzlashtiriladi. Kuyoshning nurli energiya manbai milliard-milliard yilga etishi mumkin. Shuning uchun xam kuyosh energiyasi bitmas tuganmasdir. Atmosfera xavosi kishilar, xayvonlar usimliklarning nafas olishi uchun zarur. X,avo bitmas tuganmas lekin uning tarkibi uzgarishi mumkin. X,avoni ifloslash ishiga sanoat korxonalari va transport mashinalaridan chikayotgan gazlar sabab bulmokda, bu esa inson organizmi uchun zararlidir.

Tabiatni muxofaza kilish aspektlari . Tabiatni muxofaza kilish aspektlari uzok vakt davomida tabiatni muxofaza kilish moddiy farovonlik tugrisida gamxurlik kilishdangina iborat bulib kolgan bulsa, endilikda tabiatni muxofaza kilish deganda keng va xilma-xil masalalar kuzda tutilmokda. Tabiatni muxofaza kilishning bir yena aspektlari bor:

Iktisodiy, Soglomlashtirish — gigiena , Tarbiyaviy, Estetik, Ilmiy aspektlar

IKTISODIY ASPEKT - utmishda xam xozirgi vaktida xam tabiatni muxofaza kilishning asosiy masalalaridir. Agar kishilar uz xayotlarida tabiiy resurslarsiz yashay olganlarida edi, ularni muxofaza kilish xamda ratsional foydalanish tugrisida bosh kotirishi shart emas edi. Dozirgi vaktida turli xil tabiiy boyliklar, usimilik va xayvon resurslari, chuchuk suv, unumdor tuprok, mineral foydali kazilmalar va boshkalarga bulgan extiyoj tobora ortib borayotganligidan tabiatni muxofaza kilishning iktisodiy aspektlari xam katta axamiyat kasb etmokda.

XULOSA

Mening diplom mavzuyim Samarqand shahridagi go'sht kombinati qurilishi misolida brton pollarni yotqizish mavzusida dars o'tish uslubini yaratish bo'lib, kasbiy ta'lim kafedrasida ishlaydigan dotsent S.Asliyev rahbarligida boshladim.

Diplom ishimni boshlash mobaynida ko'p bilimlarga ega bo'ldim. Mening diplom loyihamni dotsent S.Asliyev rahbarligidagi "FRZONA STALL" MCHJ korxonasida bevosita bajardim. Diplom loyihamni bajarish vaqtida men rahbarim bilan birgalikda loyihalanayotgan binni o'z ko'zm bilan ko'rib yetrlicha ma'lumotlar va ta'surotlarga ega bo'ldim. Bu ta'surotlar diplom loyihamni bajarish vaqtida katta yordam berdi.

Men bajargan diplom loyihada energiya tejamkor zamonaviy qurilish materiallardan foydalangan holda bajarilgan bolib, binoning tashqi to'siq konstruksiyasi sendvich panildan qilingan. Bugungi kunda shahrimiz aholisining farovon turmush tarziga xizmat qilib kelmoqda.

ADABIYOT- LAR

Adabiyotlar

1. I.A. Karimov “Barkamol avlod o’zbekiston taraqqiyoti poydevori” toshkent 1997-yil
2. I.A. Karimov o’zbekiston milliy istiqlol iqtisod siyosat mafkura” njirtyn 1996-yil.
3. Boboqulova “yangi pedagogik texnologiya” .
- 4.To’raqulov Boboqulova “Pedagogik maxorat”.
5. Safarov.Turaqulov “Kaspiy pedagogika”
6. QMQ 2.01.03-96 STROITELSTVA seysmicheskix rayonax
7. Q.M.Q 2.03.01-96 betonix i j.b konstruksi koskom arxitekturnoy Toshkent 1998-215 s
8. Q.M.Q 2.03.07.-98 Kamenniy i armakamenni konstruksi Goskomarxitekturnoy Toshkent 1998 -106s
- 9.QMQ 2.01.01-94 KLIMATICHISKI i fiziko topogicheski daknie dlya proektirovannie Goskomariteekturnoy Toshkent 1994-28s
- 10.QMQ 2.02.01-98 oSNOVANIE zdanie i sorujenie Goskomarxitekturnoe -1999-144s
11. K.mK 3.04.02-97 Zashita stroitelnix konstruksie i sorujenie ot korozem Goskomarxitekturnie Toshkent 1997-42s
- 12.AF Shubin “Arxitektura grajdanskie i promishennix zdanie Moskva Stroizdom 1977g
- 13.Xamzin S.K.Qoroev Texnologiyaya stroitelnogo proizvodstvo “ Mos 1989g
- 14.E.R Umurzoqov M.A. Xamidova “Binno va inshootlauni barpo etish texnologiyasi” Fargona 2002g
- 15.Spisa I E “pEDAGOGICHESKOY mosterstva uchyob” M Pedogogiki 1983g
- 16.N.X Abliqulov o’qitishning modul tizimi va pedagogik txnologiyasi amaliy asoslari Buxoro 2002y
- 17.Klrni M.V Pedagogicheskiya texnologiya v uchobnoy prousessa “Moskva” zimliya 1981g
- 18.Farberban B.Ya “Progressivni pedagogicheski texnologi “Toshkent 1999y

19. Maxmudov M.M Ibragimov N.M Chamanov M.A Pedagogicheski Texnologii razviti minilenie uchaishxsya Kazani 1993g

7. Ya.M.Lixtarnikov, V.M.Klo'kov, D.V.Ladijenskiy «Raschyot stalno'x konstruktsii»

8. Djuraev A.X., Azimov P.A. «Chertejey po materialicheskim konstruktsiyam» Samarkand 1993 y.

9. B.I.Dalmatov «Mexanik gruntov, asnovaniya i fundamento'»

10. X.Z.Rasulov «Gruntlar mexanikasi, zamin va poydevorlar» oily o'quv yurtlari qurilishga ixtisosligi bo'yicha talabalar uchun darslik. Toshkent 1993 y.

11. N.N.Danilov «Texnologiya stroitel'nogo proizvodstva» 2000 y.

12. S.X.Xamzin, A.K.Karasev «Texnologiya stroitel'nogo proizvodstva»

13. ENir edenno'e normo' i rastsentki na stroitelno'e, montajno'e i remontno stroitelno'e raboto'. Sbornik E.N.

14. ENir sbornik ES «Montaj metallicheskih konstruktsii»

15. t.f.n. dots. Ilmurodov A.M. , t.f.n. dots. Isroilov S.I., t.f.n. dots. Meliyev A.M. «Uslubiy 1qavatli singli sanoat binolari montaji texnologiyasi bo'yicha»

16. E.K.Umurzoqov, M.N.Xamidov «Bin ova inshootlarni barpo etish texnologiyasi»

17. G.Y.Yormatov, O.Y.Yo'ldoshev, A.L.Xamrayeva «Hayot faoliyati xavfsizligi»

18. O.Norqulov «Mexnatni muhofaza qilish»

19. L.G.Dikman «Organizatsiya planirovaniya i upravleniya straitelno'x proizvodstv» M. 1991 g.

20. P.S.Sultonov, B.P.Axmedov «Ekologiya va atrof-muhitni muhofaza qilish asoslari».